

змісту в сучасному класичному університеті.

Ключові слова: формування світогляду, професійна підготовка, педагогічна парадигма, гуманізація педагогічного процесу, фундаменталізація освіти.

In the article unity of professional and world-view development of future specialists is examined on the example of prognostication, statement and solving of professional and world-view problems. The general approaches to modernization of content in modern classical university are defined.

Keywords: world-view formation, professional training, humanization of pedagogical process, fundamentalisation of education.

Бєлих О.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук професор Г.П. Шевченко

УДК 378.092

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ АДАПТАЦІЇ МОЛОДІ ДО ПРАЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В. Борисов, Я. Бобилева

Молодь у всі часи визнавалась дослідниками як активна соціальна група, яка намагається тим чи іншим чином позиціонувати себе в соціальному просторі. Ця позиція молоді в житті суспільства багато в чому обумовлена періодом переходу від первинної соціалізації молоді, яка засвоїла норми, цінності й стереотипи поведінки, що необхідні для життя в суспільстві, до вторинної соціалізації, коли настає час реалізувати засвоєне або пропонувати щось інше. Саме в цей період життя молоді починає діяти самостійно і шукати можливі варіанти для соціальної адаптації в суспільстві.

Ключові слова: соціально-трудова адаптація, ринок праці, технологія.

Актуальність теми обумовлена тим, що проблема регулювання соціально-трудової адаптації молоді стає одною з головних для соціальної та економічної політики держави.

Згідно з «Концепцією гуманітарного розвитку України на період до 2020 року» держава визначила намір входження в освітній та науковий простір Європи. У міжнародних стратегічних документах, зокрема у глобальних стратегіях «Навчання для всіх: інвестиції в знання і навички людей задля сприяння розвитку» (LearningforAll: Investing in People's Knowledge and Skills to Promote Development. World Bank Group Education Strategy 2020), «Стратегія ЄЕК ООН для освіти в інтересах збалансованого розвитку» (прийнятій у березні 2005 р. у Вільнюсі (Литва) на виконання Заяви про освіту для сталого розвитку V Конференції «Довкілля для Європи» (Київ, травень 2003 р.)), підкреслюється, що неперервна освіта поряд з необхідністю адаптації до змін у професійній діяльності повинна перетворитися у процес неперервного розвитку особистості (education for Sustainable Development), її знань і компетентностей, а також спроможності виносити судження і діяти в нових умовах.

Реалізація цієї вимоги передбачає постійне навчання з раннього дитинства, гармонійне поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти, самомотивацію до освітньої діяльності.

Стратегічний курс суспільства на посилення ролі регіонів у регулюванні суспільного життя та соціально-економічного розвитку зумовив переоцінку традиційних факторів регіонального розвитку, у тому числі й переосмислення функції освіти, набуття нею першочергового значення як рушійної сили позитивних суспільних змін в області. Виважена та гнучка регіональна освітня політика як конкретизація освітньої політики держави на місцевому рівні може успішно реалізовуватися через програму розвитку освіти, що своєю спрямованістю і змістом відповідає обласним економічним, соціокультурним умовам і перспективам їх розвитку.

У часи трансформації суспільних відносин цей процес адаптації молоді в суспільстві стає найменш контрольованим, тому що минулі засоби, що забезпечували інтеграцію молоді в соціальну систему суспільства, зараз не реалізуються або не мають того успіху.

За умов лібералізації соціально-трудових відносин, переходу від загальної зайнятості до ринкових відносин перед наукою і практикою постає питання про необхідність усвідомлення багатьох теоретичних уявлень і

розробці нових технологій допомоги молоді в адаптації до соціуму і підвищенню конкурентоздатності на ринку праці.

Успішна інтеграція населення в системі соціальних зв'язків і реалізація громадянами стратегій адаптації, які позитивно оцінюються суспільством, забезпечують соціальний спокій і консенсус у спільноті. Виважена політика в сфері застосування соціальних технологій, спрямованих на допомогу в регулюванні трудової адаптації населення – запорука політичної, економічної та соціальної стабільності суспільства.

Отже, адаптація молоді до вимог ринку, що постійно змінюються, а також створення можливості найбільш ефективно застосовувати власні здібності, дозволить цій категорії громадян успішно брати участь у вертикальній соціальній мобільності, підвищуючи як свій власний рівень життя, так і рівень та якість життя у суспільстві в цілому. Відповідно до цього необхідна розробка таких соціальних технологій, які б враховували і оптимізували особливості функціонування різних соціальних інститутів, що беруть участь в процесі соціальної адаптації населення.

В наш час одна з найбільш гострих ситуацій склалась у сфері регулювання соціально-трудої адаптації молоді. Розв'язання цієї проблеми ускладнюється тим, що історично склалося так, що це соціальне явище в нашій країні досить тривалий час перебувало поза увагою дослідників. Практично відсутні роботи, в яких процеси соціально-трудої адаптації молоді досліджувалися би комплексно і не просто враховували умови розвитку сучасного українського суспільства, але й пропонували розробки соціальних технологій, що покликані розв'язувати проблеми, які виникають у цій сфері.

В межах дослідження цієї проблематики найбільш актуальними виявилися теми зайнятості молоді, психологічного консультування, економічних, правових і психологічних аспектів адаптації молоді. Соціологічний ракурс розгляду цієї теми традиційно пов'язаний або з теоретичним розглядом процесів соціалізації та адаптації, або з емпіричними дослідженнями різних аспектів соціального життя молоді. Безумовно, і ті й інші дані необхідні для розв'язання питань, пов'язаних з соціально-трудою адаптацією молоді, але їх недостатньо для впливу на процес адаптації і підвищення його ефективності в суспільстві. Важливо комплексно вивчити проблему, з урахуванням інформації і розробок, пов'язаних з різними сферами життя суспільства для створення і реалізації соціальних технологій,

що підтримують молодь і допомагають їй успішній соціально-трудої адаптації.

В цілому проблеми підвищення рівня адаптації молоді до праці в сучасних умовах вивчені недостатньо. Проблема дослідження обумовлена необхідністю системного соціологічного вивчення соціально-трудої адаптації молоді, аналізу державної підтримки молоді в Україні і світовій практиці, а також розробки соціальних технологій для розв'язання проблем регулювання трудової адаптації молоді у сучасних умовах. Ми розглядаємо соціальні технології як алгоритмізовані управлінські впливи особливого типу. Ми погоджуємось із тими дослідниками, які вважають, що розв'язання проблем адаптації молоді до праці дозволить більш якісно реалізовувати соціальний контроль за процесом соціалізації молоді й попереджувати, хоча б частково, негативні соціальні наслідки, особливо латентні, соціальної неадаптованості на ринку праці. В своєму дослідженні ми керуємося гіпотезою: в умовах українського суспільства молодь потребує соціальної допомоги і підтримки, яку повинно надавати держава. Є всі підстави передбачити, що в контексті соціального впливу значні теоретичні та практичні можливості реалізації такої підтримки закладені в соціально-технологічному підході, розробленому в межах соціології управління.

Наше дослідження ґрунтується на наступних наукових положеннях:

- функція соціально-трудої адаптації у соціальній системі спирається на ціледосягнення і пов'язана як з реалізацією процесів соціалізації, так і з процесами інтеграції суспільства, забезпечуючи можливість стабільності та розвитку суспільних відносин;

- серед всієї генеральної сукупності молоді на ринку праці Донецької області можна визначити різні групи за віком, соціальним станом, рівнем кваліфікаційної підготовки і специфічними вимогами до трудової діяльності;

- кожна з цих груп має специфічні труднощі у соціально-трудої адаптації, що ускладнюють її вертикальну соціальну мобільність. Тому необхідна політика у сфері використання диференціюючих, адаптаційних технологій, сприяючих успішному входженню і закріпленню молоді на ринку праці, більш ефективному використанню її здібностей, а отже, і досягненню політичної, економічної та соціальної стабільності у суспільстві;

- основним напрямом соціального впливу на соціально-трудою адаптацію молоді повинна стати мотивація індивідів до усвідомленого самовизначення і формування активної життєвої позиції шляхом просвіти, інформування, консультування і навчання;

- латентними наслідками використання соціальних технологій підвищення рівня соціально-трудової адаптації молоді є вироблення індивідами власної позиції щодо дійсних можливостей реалізації шляхів досягнення поставлених цілей;

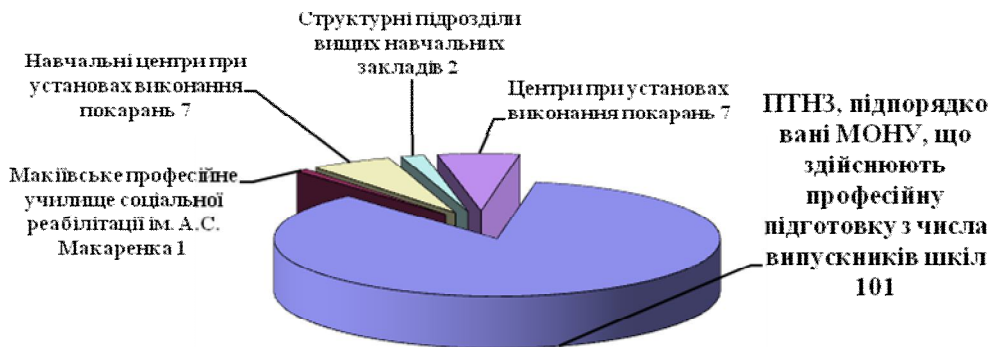
- відсутність соціального впливу на соціально-трудова адаптацію молоді може спровокувати соціальний конфлікт, обумовлений зниженням рівня життя і відсутністю можливості самореалізації індивіда в умовах сучасного суспільства, посиленням девіантної поведінки;

- об'єктивним критерієм ефективності використання соціальних технологій для проведення управлінського впливу на молодь є підвищення рівня її соціально-трудової адаптації. Суб'єктивним проявом результатів такого впливу є зміна цілей і алгоритмів їх досягнення, цінностей і стереотипів поведінки, життєвих уявлень молоді.

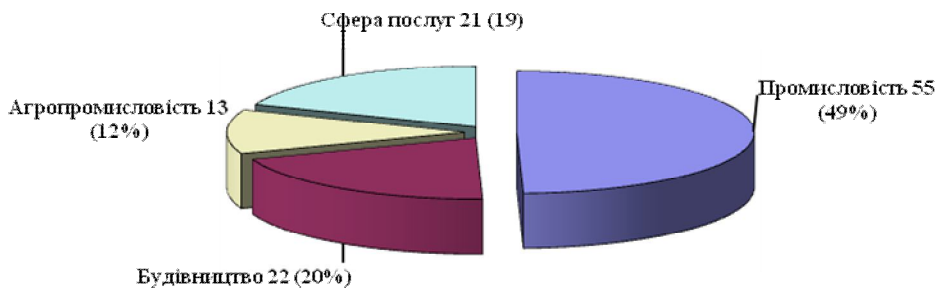
Чисельні дослідження останніх років свідчать про те, що соціальна процеси в Україні в останні роки характеризуються дезінтеграцією колишніх соціальних структур і зв'язків, втратою минулої і пошуками нової соціальної ідентифікації на різних рівнях, від індивіда до великих соціальних спільнот. Ми впевнені, що тільки за умов значного підвищення якості людського потенціалу можлива успішна трансформація суспільства. Саме тому все більшого значення в останні роки набувають програми професійної і трудової адаптації та соціалізації.

Особливості процесів соціалізації та адаптації тісно пов'язані як з внутрішньою інтеграцією соціальної системи, ступенем соціальної напруги і конфліктності в соціумі, так і з перспективами отримання освіти.

Станом на перше січня 2012 р. в Донецькій області функціонує 111 державних професійно-технічних навчальних закладів (далі ПТНЗ). З них: 7 навчальних центрів при установах виконання покарань; 2 структурних підрозділи вищих навчальних закладів; 1 Макіївське професійне училище соціальної реабілітації ім. А.С.Макаренка; 101 ПТНЗ підпорядковані Міністерству освіти, науки, молоді та спорту України, що здійснюють первинну професійну підготовку кваліфікованих робітників з числа випускників 9-х та 11-х класів загальноосвітніх шкіл.

За галузевим спрямуванням ПТНЗ розподіляються наступним чином: промисловість – 51 (у т.ч. транспорт – 7, зв’язок – 1), будівництво – 26, агропромисловість – 13, сфера послуг – 21.

Суперечлива природа процесів трансформації змушує кожного члена суспільства робити певний вибір в бік тієї чи іншої стратегії поведінки, адаптуючись до умов оточуючого середовища. Такий вибір не є кінцевим, а передбачає появу нової ситуації, що вимагає або підтвердження, або корекції прийнятого рішення у зв’язку з новими обставинами. Таким чином доводиться констатувати стан невизначеності, постійної присутності конфлікту в соціальному житті та наявності можливості позитивного впливу на нього шляхом прийняття рішення в ситуації вибору. Відповідно умови вибору слід сприймати як різноманітність інтересів і позицій, які є основою для соціальних інновацій. Сучасний стан суспільства породжує проблему вільного вибору, викликає значні труднощі у більшості населення й особливо у молоді.

Ситуація, що склалася в Україні, обумовлює необхідність аналізу цілей і умов функціонування різних соціальних інститутів, що беруть участь в процесі адаптації населення. Ситуація соціально-трудова адаптації молоді є

найбільш критичною, бо пов'язана не тільки з соціальними процесами, але із місцем молоді у соціальній системі. Головним завданням соціальної політики в Донецькій області повинна стати не роздача благ, а власне допомога в соціальній адаптації до праці – тобто забезпеченні умов для вільної активності індивідів, здатних створювати матеріальні цінності й самостійно піклуватися про себе і своїх рідних. Таким чином необхідно створити умови для того, щоб кожний мав можливість отримати освіту, професію, робоче місце, акумулювати збереження і реалізувати право на придбання власності.

Поява конкуренції серед робочої сили, орієнтація працедавців на професіоналізм робітника, з одного боку, ускладнили становище випускників професійної школи на ринку праці, а з іншого – посилили прагнення молоді до отримання професійної освіти.

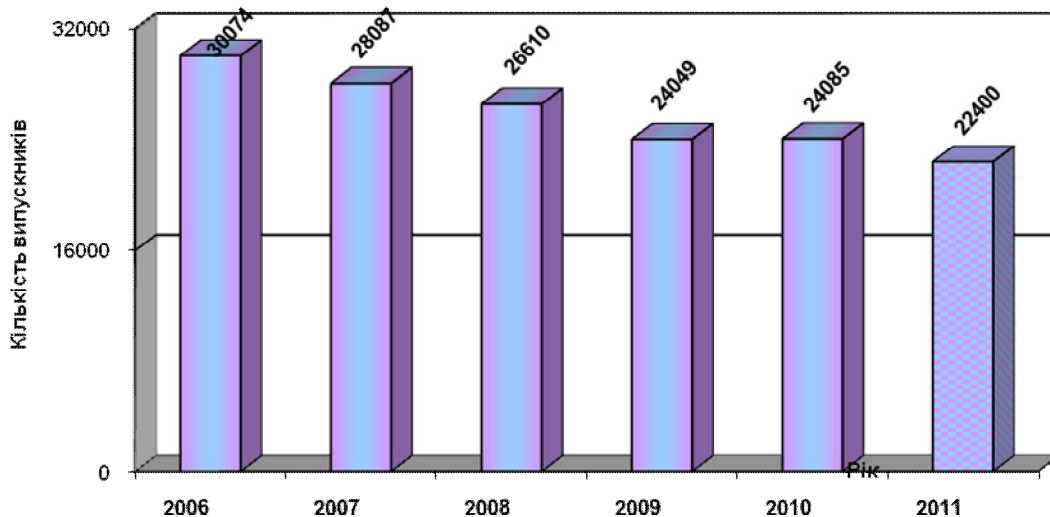
Загальний контингент ПТНЗ області складає 37576 учнів. У зв'язку з означеним, з 2007 року мережа закладів професійно-технічної освіти зменшилася на 8 малокомплектних ПТНЗ. Середня наповнюваність одного професійно-технічного навчального закладу в Донецькій області складає 320 учнів (по Україні – 360 учнів). Таким чином, перед професійно-технічною освітою області гостро стоїть проблема створення ефективної мережі ПТНЗ. Укрупнення малокомплектних закладів, створення професійно-технічних закладів нового типу в кожному професійно-освітньому окрузі області з середньою наповнюваністю понад 70% надасть змогу раціонально використовувати бюджетні кошти, забезпечити ступеневість і рівний доступ громадян до професійно-технічної освіти.

Професійно-технічна освіта, випереджаючи за своїм характером, здатна формувати таку якість особистості, як мобільність. Сутність цієї якості – здатність і готовність навчатися, підвищувати кваліфікацію, переймати нове, оновлювати знання, змінювати, якщо це необхідно професію, місце роботи, образ життя, соціальний статус. Саме ця якість повинна дати можливість працівнику вийти за межі ситуації, орієнтуватися на віддалені фактори, визначає гнучкість, динамічність, моделювання кінцевого результату.

Основними інститутами, що визначають правила й умови соціально-економічної мобільності молоді, є система освіти і ринок праці. Молодь є яскравою «групою ризику» внаслідок перенасиченості ринку праці іншими, більш конкурентоздатними категоріями населення. Інституціональні умови виводять молодь з сегменту ефективної зайнятості. Соціально-трудова адаптація молоді трансформується в нетрудові заняття, принципово змінюється їх економічний зміст і, як наслідок, асоціальну поведінку,

маргіналізацію. Серед молоді Донецької області відзначається домінування груп молоді, орієнтованих на стратегію «школа-ВНЗ-робота», і наявність варіабельних, не завжди соціально і економічно ефективних, трудових реалізацій. Сьогодні ми можемо констатувати невизначеність традиційних типів (траєкторій) реалізуємих молоддю кар'єр, пов'язаних зі звуженням можливостей формальних інститутів освіти і ринку праці. В цих умовах необхідні успішні практики партнерських відносин між середніми професійними навчальними закладами, службами зайнятості і працедавцями. Поява таких практик буде свідчити про позитивні тенденції, що пов'язані із становленням нових ефективних форм розв'язання проблем зайнятості молоді на рівні місцевих спільнот і регіону в цілому.

Щороку професійно-технічні заклади області здійснюють випуск майже 20 тис. кваліфікованих робітничих кадрів, понад 90% випускників працевлаштовуються на підприємства області.

«Маркетинг робочої сили – це вид діяльності, спрямований на досягнення оптимального співвідношення між попитом і пропозицією робочої сили з метою задоволення потреби у праці всіх суб'єктів трудових відносин. На основі маркетингового підходу можна досягти ефективності профорієнтації і результативності виробництва без залучення додаткових ресурсів» [1].

Проблеми задоволення вимог роботодавців щодо якості професійної підготовки випускників ПТНЗ, вирівнювання дисбалансу попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці може бути вирішена за рахунок впровадження дієвих форм співробітництва професійно-технічної освіти, промисловості і

бізнесу та за умови врахування сталих індивідуальних якостей особистості у професійному становленні [2].

Одним із шляхів визначення якості професійно-технічної освіти, відповідності кваліфікації випускника ПТНЗ вимогам сучасного замовника кадрів є впровадження щорічного системного моніторингу ефективності діяльності закладів професійно-технічної освіти при підготовці робітничих кадрів. Рейтингове оцінювання підготовки робітничих кадрів, що дозволить виявити не тільки сильні, але й „вузькі місця” та провести заходи щодо усунення проблем.

Ключовим питанням підвищення рівня якісної професійної освіти є впровадження державних стандартів робітничих професій, які дали змогу осучаснити освітньо-кваліфікаційні вимоги, оновити зміст підготовки професій для різних напрямків економіки регіону. Впровадження державних стандартів з робітничих професій в ПТНЗ області спрямували підготовку робітничих кадрів до реальних потреб ринку праці через зацікавлених сторін. Із розроблених в Україні 188 проектів Державних стандартів з робітничих професій різних галузей економіки, в області впроваджено 150.

Експериментальна діяльність та міжнародна співпраця останні п'ять років спрямовувалися на проведення досліджень, пов'язаних із сучасними освітніми технологіями. Завершено впровадження технології модульного професійного навчання та інтеграції предметів. Продовжується формування професійної майстерності учнів, основане на психофізіологічній професійно-спрямованій підготовці.

Література

1. Борисов В, Борисова С. Нові завдання і функції професійної орієнтації з огляду на сучасний ринок праці: сутність і зміст маркетингу робочої сили// Проблеми сучасної педагогічної освіти- Вип. № 7. Ч. 1 - РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» - 2009
Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2005_7_1/doc_pdf/Borisov.pdf
2. Wilsz, Psychology Oriented Version of the Concept of Constant Individual Traits of Personality and Its Application to Choosing an Occupation [in:] „Occupational Education: Pedagogy and Psychology”, No. III, ed. by T. Lewowicki, J. Wilsz, I. Ziaziuiń i N. Nyczkało, Częstochowa – Kijów 2001

Молодежь во все времена определялась исследователями как активная социальная группа, которая пытается тем или иным способом позиционировать себя в социальном

пространстве. Эта позиция молодежи в жизни общества обусловлена переходом от первичной социализации молодежи, которая усвоила нормы, ценности и стереотипы поведения, ко вторичной социализации, когда наступает время реализовывать усвоенное или предлагать новое.

Ключевые слова: социально-трудова адаптация, рынок труда, технология.

Youth in all times was determined by investigators as an active social group that is trying in some way to position themselves in the social space. This position of youth in the life of society is conditioned by transition from primary socialization of youth who has already learned the norms, values and stereotypes of behavior, to secondary socialization when it is time to implement the learned material or offer something new.

Key words: social and labor adaptation, labor market, technology.

Борисов В.В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Краматорськ, Україна)

Бобилева Я. В. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»(м. Краматорськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор В. М. Алфімов

УДК 37.037

ОСОБЛИВОСТІ ДУХОВНО-ЦІННІСНОГО ВПЛИВУ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ ЩОДО НАВЧАННЯ САМОЗБЕРЕЖЕННЮ.

Л.Г. Горяня

У статті розкриваються сутнісні та специфічні характеристики феномена духовно-ціннісного впливу підготовки молоді щодо навчання самозбереженню. Автор зазначає важливість формування духовно-ціннісних якостей у процесі навчання у закладах освіти України.

Ключові слова: здоров'язберезувальні технології, самозбереження, основи здоров'я, методика базових шкільних дисциплін, духовно-ціннісні показники.